

alleen de tijdgenoot en juist niet 'de andere tijden' zou aanspreken. Het was hiermee als met de bezettingshumor: nagenoeg alle in de bezettingstijd circulerende anecdotes 'deden' het slechts bij degene die midden in de situatie leefde waarin die anecdotes een bevrijdende lach opwekten – onvermijdelijk was het dat zij met het verdwijnen van die situatie hun kracht en effect zouden verliezen, als het ware zouden verbleken.

Wij zien het als de verdienste van de verzetspoëzie dat zij, geschreven hetzij door 'echte', hetzij door 'toevallige' dichters, poëtisch uitdrukte wat gevoeld werd door volksmassa's die generaties lang van de dichtkunst vervreemd waren. Het was voor dit brede publiek dat tijdens de bezetting illegaal enkele verzamelingen van verzetspoëzie uitgegeven werden¹ (bij elkaar in meer dan 43 000 exemplaren), maar alweer: niet zonder kritiek uit te lokken. 'In een periode van enkele maanden' (wij citeren opnieuw van Randwijk in de zomer van '44) 'zijn er in ons land minstens drie Geuzenliedboeken verschenen, maar behoudens enkele prachtige uitzonderingen, manifesteren deze bundels allereerst het onvermogen van de Nederlandse poëten, het waarlijk nationale lied te schrijven waarin lijden en hopen van ons volk stem kregen.'²

¹ In mei '41 verscheen het *Nieuw Geuzenliedboek*, samengesteld door Jan H. de Groot, Gerrit Kamphuis en H. M. van Randwijk (met gedichten van hun drieën alsmede van ds. J. J. Buskes, Sem Davids en Fedde Schurer); typografisch verzorgd door Dick Elffers, werd het in 10 000 exemplaren gedrukt. Veel uitgebreider was het *Geuzenliedboek, Eerste vervolg*, dat eind '43 door drs. M. G. Schenk en G. L. Tichelman samengesteld werd; het werd in 1 200 exemplaren gedrukt. Deze waren zo spoedig uitverkocht dat in de lente van '44 door de illegale drukkerij van Veldhuis en Schlösser te Laren een nieuwe oplage van 20 000 exemplaren vervaardigd werd. Dezelfde samenstellers droegen zorg voor het *Geuzenliedboek, Tweede vervolg*, waarvan de drukkerij W. van der Steeg te Enschede 2000 exemplaren liet vervaardigen, en voor het *Geuzenliedboek, Derde vervolg* dat door bemiddeling van de illegale drukkerij 'David', in de hongerwinter in 5 000 exemplaren verscheen. Ongeveer tegelijk met het *Geuzenliedboek, Tweede vervolg*, verscheen bij 'De Bezige Bij' *Het Vrij Nederlands Liedboek* in een oplage van 1 900 exemplaren; het was samengesteld door Jan H. de Groot, Han Hoekstra en Halbo C. Kool, die zich geërgerd hadden aan het feit dat buitenstaanders, d.w.z. 'niet-dichters', als mej. Schenk en G. L. Tichelman het *Geuzenliedboek, Eerste vervolg*, uitgegeven hadden. Tenslotte zij vermeld dat Thijs Booy in Alphen aan de Rijn in '44 en '45 bij elkaar vier delen *Gedenckclanck 1940-1944* (resp. 1940-1945) deed verschijnen; alleen deel I werd gedrukt, in een oplage van 2 200, de vervolgen werden gestencild in enkele honderden exemplaren; deel IV verscheen eerst na de bevrijding en Booy liet er toen nog vier supplementen op volgen. Booy's bundels telden tezamen 555 pagina's.

² *Vrij Nederland*, IV, 13 (29 juni 1944), p. 2.